

Co-referaat bij de lezing van Th. De Wit:

Over politisering en depolitisering van godsdiensten en andere heilsleren.

NLS-dag Utrecht, 4 oktober 2012.

Dr Riet Bons-Storm

Kader, thema van de dag: Religie en Diversiteit: Kracht of Dilemma?

Wij zijn afgekomen op het thema van deze middag: ‘Religie en Diversiteit: Kracht of Dilemma?’. Mijn reactie op het erudiete referaat van Collega De Wit wil ik dan ook in het kader van dit thema plaatsen.

Het punt van het referaat van De Wit is: religie en politiek kunnen niet gescheiden worden, we hebben te maken met *res mixtae*, gemengde zaken. Het grote kader waarin we tegenwoordig leven is de democratische rechtsstaat van de Moderniteit: die stelt *dat alle burgers gelijkwaardig zijn en evenveel recht hebben op het goede leven en een eigen mening en zelfs vrijheid om die mening te uiten. Een gevolg wordt dan: de hoogste waarden zijn rechtvaardigheid en tolerantie.* De rede wordt geacht te heersen.

Maar daar zijn de religies, en tegenwoordig verschillende religies en wel godsdiensten: met het goddelijke als hoogste autoriteit. Die hebben elk een claim op de uiterste waarheid en een visie op het goede leven. Hier regeert niet primair de rede, maar ook irrationaliteit en een min of meer diepe emotionele binding aan een uiterste waarheid. Zoals De Wit terecht opmerkt: dit aspect van het ‘godsdienstige’ is niet voorbehouden aan religies, die de uiterste waarde invullen met het goddelijke, het transcendente. Ook politieke overtuigingen, ja zelfs ‘democratie’ zelf stoelt op zo’n voor-rationele uiterste waarde, neem: *‘Vrijheid, gelijkheid en broederschap!’*.

Mijn nieuwsgierigheid geldt de vraag:

“hoe kunnen we in de als democratische rechtsstaat geldende natie omgaan met die res mixtae. Hoe kunnen we samenleven in harmonie met aan de ene kant de politiek bewogenen met hun diepe voor-rationele uiterste waarden, liberaal of sociaal – die vaak de godsdienstig bewogenen triviaal achten, want onredelijk – en aan de andere kant de godsdienstigen, die zich

gecommitteerd hebben aan een voorstelling van het Goddelijke en volgens die overtuiging willen leven en misschien wel sterven of doen sterven?

Onder welke omstandigheden kan deze mixture van overtuigingen kracht opleveren?

Het betoog van De Wit is een knappe verhandeling op grond van ideeën van grote denkers *over* mensen en hun samenleven. Maar het gaat om mensen van vlees en bloed in hun heel speciale persoonlijke, sociale en historische contexten.

De grootste gemene deler in die vermengdheid van het religieuze en het politiek-democratische, kon wel eens *de concrete mens* zijn.

Die mens wil aanvaard en gerespecteerd worden in haar/zijn eigenheid. Zij of hij is uit op veilig wonen en het goede leven, met kansen voor het tot bloei komen van gaven. Dát is de basiswaarde, die als grens aan de tolerantie en het recht op vrije meningsuiting moet gelden, wil men in vrede samenleven.

De diversiteit van religieuze overtuigingen kan tot kracht worden als we in de NLS en al die kleine verbanden waarin over het interreligieuze wordt nagedacht, over deze basale eigenschap van ieder mens zouden willen nadenken en werken aan implementatie van de basiswaarde: *het goede leven met waardigheid en respect voor allen*.

Open deur, denkt u. maar niets is minder waar. Hier zitten dilemma's die de kracht van de motivaties achter bezig zijn met het interreligieuze kunnen ontkrachten.

Het gaat om *alle mensen, in hun verschillend zijn*. Een basisverschil tussen mensen is het verschil in geslacht: zij manifesteren zich als man of vrouw. U weet dat dit verschil een grote rol speelt zowel in godsdiensten, als in de democratische politiek. Maar het denken over dit verschil wordt grotendeels aan vrouwen overgelaten, omdat de *macht* – een heel belangrijk item in dit alles – grotendeels bij mannen ligt: zij hebben de zeggenschap te bepalen wie invloed heeft.

Deze verscheidenheid is tot nu toe kennelijk – heel ondergronds, nauwelijks benoemd en ook dikwijls triviaal geacht – een dilemma, maar kan tot kracht

worden, ook in het streven naar vreedzaam samenleven in onze democratie met al zijn res mixtae.

Neem het voorbeeld van Pussy Riot.

De theologe Heleen Zorgdrager, die zowel hier in Nederland, als aan het Institute for Ecumenical Studies in Lviv in de Oekraïne doceert, analyseerde de zaak van Pussy Riot in het tijdschrift *Volzin* van 14 september j.l.

De Wit betoogt dat Pussy Riot de verstrengeling van Kerk en Staat aanvalt. We moeten er alert op zijn dat hier een nieuw begrip binnenkomt naast het religieuze, het godsdienstige, n.l. *de Kerk*. Een kerk is geïnstitutionaliseerde religie, met inherent een meestal hiërarchische machtstructuur met een man aan de top, die in dit geval heel eerlijk 'patriarch' genoemd wordt. Pussy Riot strijdt voor het goede leven voor allen in het Rusland van Poetin, in het bijzonder voor vrouwen. Ik citeer Heleen Zorgdrager:

"Pussy Riot noemt zich feministisch. Dat is een impopulaire term in Rusland, zelfs onder progressieve intellectuelen. De rechtbank voerde het feminisme aan als bewijs voor hun religieus gemotiveerde haat". (einde citaat).

Door de Kathedraal van Christus de Verlosser te kiezen als plek voor hun demonstratie, een kerk waarin vrouwen vooral zichtbaar zijn als schoonmaaksters, zedig geklede baboeshka's en echtgenoten van staatslieden, lieten zij haar stem klinken als ongebonden vrouwen in korte, felgekleurde rokjes. Maar wel met bivakmutsen, om aan te tonen: het gaat om alle vrouwen. Het platform voor hun actie voor het goede leven en respect voor allen (vrouwen, maar ook mannen) was die kerk, waar de macht van kerk en staat vermengd wordt, ten detrimente van het respect voor de mogelijkheden van vrouwen en anderen die weinig of geen zeggenschap hebben.

De moedige actie van Pussy Riot wordt verkeerd geïnterpreteerd als men er alleen een roep tegen de verstrengeling van de macht van kerk en staat in ziet. De kwestie van gender is hierin levensgroot aanwezig. Zoals die meestal aanwezig is.

Dus: de verscheidenheid in overtuigingen en in seksen kan tot kracht gemaakt worden als in alle interreligieuze discussies en acties het perspectief van vrouwen, het feministisch perspectief, ook erkend wordt. Ook moet er oog zijn

waar en hoe het goede leven van vrouwen wordt geschaad door de heersende overtuigingen, zowel in religies, als in de politiek.

Het gaat in een democratie nog altijd om meer dan vrijheid, gelijkheid en broederschap. Zijn de *burgers (m/v) in onze democratische Moderne rechtsstaat echt equal, of zijn sommige more equal than others?*